

AZ IRODALOM ÉLETE

Sorsfordulatot hoz a romániai társadalom fejlődésében 1944 augusztus 23. Románia kilépése a hitleri szövetségből, bekapcsolódása a fasizmus elleni fegyveres harcba a demokratikus, antifasiszta erők győzelmét jelzi az ország életében; s az irodalomban is a humanista vagy éppenséggel forradalmi törekvések kibontakozását ígéri. Eredményé e folyamat természetesen csak később érik; 1944 őszén még csak a régi irodalmi intézmények működnek (változatlanul megjelenik például a *Pásztortűz*); új intézmények megszervezésére, az irodalmi élet demokratikus újraindulására igazából csak a következő esztendőben kerül sor.

A második világháborút lezáró 1945-ös év sok szempontból 1919-hez hasonló helyzetben, az újrakezdés, az újraindulás helyzetében találja a romániai magyar irodalmat. Az írók java részét szétszórta, frontra kergette, koncentrációs táborokba zárta, vidéki magányba száműzte a háború, a korábban létező sajtóorgánumok megszűntek. A *Korunkat* a Horthy-hatóságok már 1940-ben betiltották, a *Pásztortűz* és az *Erdélyi Helikon* megjelenésének a háború utolsó hónapjai vetnek véget. Ugyanilyen sorsra jutnak a két világháború közötti időszak politikai lapjai is.

Fontosabb azonban a lényeges különbség a két „újrakezdés“ között. A két világháború közötti időszak irodalmi élete saját hagyományt jelent már; az írók, akiket otthon, munkára készen talál a fegyverszünet, nem ismeretlen feladattal találják szemben magukat, hanem húszéves munkájuk folytatására kell vállalkozniuk. S ami még fontosabb: a háború vége egyben sorsdöntő politikai változást jelent az ország életében. A német fasizmus veresége s román és magyar kiszolgálóinak bukása után nemcsak a politikai életben, hanem, az irodalomban is azok az erők jutnak elsősorban szóhoz, ame-

*Szellemi
újjáépítés*

eket a háború alatt Dél-Erdélyben a román, illetőleg Észak-Erdélyben a magyar fasizmus elnémítani igyekezett: a kommunista és antifasiszta baloldal. Ennek köszönhető, hogy az irodalom kezdetől az ország demokratizálásának, a fasiszta maradványok fölszámolásának határozott programjával jelentkezik.

A könyvkiadás

E program szellemében hozzák létre a háború utáni első irodalmi intézményeket. A könyvkiadást az 1944-ben újrászervezett Munkás Athenaeum (1945-től Józsa Béla Athenaeum) vállalja magára, mely a könyvterjesztést és — mivel éppen a munkásság anyagi körülményei engedik meg legkevésbé a könyvvásárlást — a kölcsönkönyvtár-hálózatot is megszervezi. Az 1945-ben meginduló könyvkiadás első terméke a *Munkások és földművesek naptára*, rögtön utána egy József Attila-kötet *Döntsé a tőkét, ne siránkozz!* címmel, s Jordáky Lajos *Márciusi ifjúság* című tanulmánya. De a romániai magyar írók is itt kapnak nyilvánosságot: „Az 1946-os könyvnapokon már az Athenaeum-kiadványok között látjuk Kisbán Miklós *Bűvös* éjszakáját, Jékely Zoltán regényét, Asztalos István, Kós Károly, Méliusz József és Nagy István írásait. És ne feledkezzünk meg a legkeresettebb könyvről és szerzőjéről, Benedek Marcell *Az irodalmi műveltség könyvéről* sem“ — emlékezik vissza az Athenaeum első elnöke, Jordáky Lajos. Az első félévben 36 kiadvány az Athenaeum mérlege, nem egy 7500—10 000 példányban — rendkívüli siker a háború utáni gazdasági körülmények között.

Ugyanezt a feladatot, a demokratikus gondolatot hordozó irodalom tömegekhez juttatását végzi a Magyar Népi Szövetség Kiskönyvtára című sorozat Méliusz József szerkesztésében (1945—1947). Gergely Sándor *Vitézek és hősök* című elbeszélése, Méliusz József Budai Nagy Antal-poémája, az *Ének 1437-ről* jelzi e sorozat célját, irányulását.

A továbbélő
Népfront

A fenti vázlatos szerzőlista is jelzi a korszak jellegét: a demokratikus irodalom megteremtését széles frontvonal vállalja, mintegy a korábbi népfrontpolitika, a Vásárhelyi Találkozó szellemében. E közös

cél fogja össze időlegesen az írókat: a transzilvanista Kós Károlyt, a helikonista Bánffy Miklóst éppúgy, mint a polgári humanista Benedek Marcellt, Jékely Zoltánt vagy a kommunista Nagy Istvánt, s a népiek balszárnyától induló Horváth Istvánt. Ez az egységfront-szellem jellemzi a korabeli sajtó első irodalomszervező kísérleteit is. A romániai magyar lapkiadás természetesen tömeglapokkal indul újra: 1944 őszén jelenik meg a kolozsvári *Világosság* és a brassói *Népi Egység*, 1945-ben a *Falvak Népe*. Különösen a *Világosság* volt a kolozsvári írók első műhelye (irodalmi rovatát Jékely Zoltán szerkesztette); itt jelenik meg Asztalos István *Író a hadak útján* című emlékirata, itt jelentkeznek újra a költők (Bartalis, Horváth Imre, Horváth István, Szemplér), itt bontakozik ki a demokratikus írói arcvonal közírása.

1946 júniusától pedig megindul az *Utunk*, a háborúból hazatért Gaál Gábor szerkesztésében. A korábbi lapok, politikai orgánumok lévén, csak szerény helyet szoríthattak a szépirodalomnak, s az így közölt anyag is többségében időszerű politikai célokhoz igazodik. Az *Utunk* immár kifejezetten szépirodalmi lap (egyelőre kéthetenként jelenik meg), bár Gaál Gábor a lapszerkesztésben megőrizzé valamit a régi *Korunk* sokféle pillantó érdeklődéséből; a kimondottan szépirodalmi művek mellett a lapnak körülbelül egyharmadát a külpolitikai, világ gazdasági cikkek, a hazai közélet kérdéseivel foglalkozó publicisztikai írások, mozgósító riportok töltik meg.

Az *Utunk* körül valóságos szervezett írócsoport tömörül; ennek dokumentuma a 2. és 3. számban közölt széles körű ankét, mely huszonhat író nyilatkozatát tartalmazza az irodalom legfontosabb közügyi feladatairól. Ezek között első helyen a nemzeti ellentétek, a nacionalizmus elleni harc áll, a háborús években a nemzetiségi uszítás által ütött sebet mielőbb begyógyítandó. Már a második számban Kacsó Sándor cikke (*Új nemzeti szellem!*) hirdeti meg, hogy „a népek közötti együttélés új formájának műhelyévé lett a történelem“, hangsúlyoz-

*Az Utunk
indulása*

*Az
együttélés
műhelye*

va a romániai magyarság saját hagyományainak őrzését mint a demokratikus átalakuláshoz való önálló hozzájárulás zálogát. Balogh Edgár „az együttélés tudományá”-ról cikkezik, ugyanakkor a lap a kortárs román irodalom fordításával és kritikai ismertetésével, a román írókat megszólaltató interjúkkal szolgálja a közvetlenül irodalmi kapcsolatok kiépítését. Az elkövetkező években ennek intézményes kifejezése lesz a kezdetben nemzetiségi alapon szervezett Romániai Magyar Írók Szövetségének csatlakozása a Romániai Írók Szövetségéhez (1949); az olyan rendezvények, mint az 1953-ban tartott bukaresti Igaz Szó-est vagy az 1949-es országos Petőfi-ünnepségek, melyekhez hasonlókra 1969-ben az újabb Petőfi- és az Ady-évforduló szolgálat alkalmat.

*Vita
a polgári
írókkal*

Az *Utunk* 1947-től elsősorban a szocialista irodalom műhelye, s ilyenformán a polgári irodalommal folytatott egyre erősödő polémia arénája is; a stílusdemokratizmusnak, a tömegirodalomnak az adott helyzetben jogos igénye olykor egyoldalú ítéletekhez vezet, ami ellen elsősorban a „polgáriak” emelnek szót. „Irodalom- és művelődési politikánk célja nem lehet az, hogy ... irodalmunkat egy már elért kulturális fokról leszállítsuk — hanem hogy a tömegeket minden erőnkkel igyekezzünk erre a fokra minél előbb fölemelni“ — írja 1946-ban az *Utunk*-ban Benedek Marcell. 1948-tól azonban — mint valamennyi népi demokrácia irodalmában — az irodalmi pártosság igazával együtt a proletkult és az esztétikai dogmatizmus merev tételei is felbukkanak : a realizmus nevében individualizmusnak számít a művészi egyéniség minden szokatlanabb megnyilatkozása, s a kritika nem kis naivitással az irodalmi „termelés” minőségét is tervszerűen fejleszhetőnek véli. „Ugyanúgy, ahogyan a testi dolgozók arra törekszenek, hogy növeljék az anyagi javak termelését, a szellemi munkásoknak is kötelessége elsajátítani a marxista—leninista ideológiát, amely lehetővé teszi számukra, hogy *minőségileg egyre kiválóbb műveket alkossanak*“ — olvassuk például *Az alkotóművész feladata a népi demokráciában* című

cikkben (1948). A kritika a költőnek már nemcsak a nyugatos vagy nyugati írók hatását veti a szemére, hanem az Ady-reminiszcenciák is a polgári jelleg tüneteinek számítanak. Az 1949 márciusában tartott írószövetségi konferencia (Dumitru Micu tanulmányának megállapítása szerint) oly egyértelműen proletkultos irányt szab az irodalmi életnek, hogy ennek visszahatásaiként a romániai írók 1951 januárjában összehívott közgyűlése kifejezett támadást indít (sajnos, nagyobb részt verbálisan) a proletkult ellen. A dogmatikus-szektás szemlélet a román irodalmi életben jó néhány éven át érezteti hatását; Bacovia nevét le sem írja az irodalmi sajtó; Arghezi lírája „a polgári kultúra bomlástermékei“ közé utasíttatik Blaga „szellemi ragály“-ával együtt, s ezekre az évekre esik Maria Banuş „intimizmusának“ vagy Boureanu „formalizmusának“ a kritikai „leleplezése“ is.

Ez a türelmetlenség természetesen sok szempontból fékezi vagy egyoldalúvá teszi az irodalmi fejlődést, ám a korszak teljes sajtó- és kultúrtörténeti felmérése adhat csak feleletet arra a kérdésre, hogy „türelmesebben“ lehet-e forradalmasító irányokat győzelemre vinni. Ha az akkor dolgozó nemzedék emlékezéseit olvassuk, a korabeli irodalmi sajtó anyagát nézzük, a korszak munkaláza, új irodalmat szorgalmazó lendülete legfeljebb a századelő avantgarde pezsgéséhez mérhető — a személyes alkotókedvet egyelőre nem csökkentik a proletkultos túlkapások, hanem éppen ösztönzi a korszak eszméjével való találkozás. Ennek a szakasznak jellemző termékei Asztalos István, Kovács György, Nagy István regényei, a *Szél fúvatlan nem indul*, a *Foggal és körömmel*, *A legmagasabb hőfokon*, Kurkó Gyárfás önéletrajzi műve, a *Nehéz kenyér* (1949), Horváth Imre, Horváth István, Szabédi László programversei.

Az írói-alkotói munka társadalmi megbízatásként értelmezése (s ami ezzel jár: társadalmi megbecsülése), a „fogj bátran tollat!“ tehetség-felfedező biztatása egy csapásra új író- és költőnemzedéket sorakoztat a korszak „érettjei“ mellé; közéleti hév és

művészi kifejezésmód tekintetében is őket követik. Bajor Andor, Bodor Pál, Fodor Sándor, Huszár Sándor, Majtényi Erik, Sütő András, Szász János, Székely János korai művei tehetséget bizonyítanak inkább, mint írói önállóságot; saját témáikat, mondanivalóikat s ezzel együtt műfajjá, stílussá érett látásukat jóval később alakítják csak ki. (Ez alól legfeljebb Bajor Andor, műfajának kezdetétől egyedi s egyéni művelője, és a „nyugatos“ formakultúrához a proletkult idején is ragaszkodó Székely János kivétel.)

Intézmények szerepe

A „hőskor“ utáni idők javára elsősorban az írható, hogy az irodalmi intézmények száma és ereje megnő; (megalakul a Romániai Írók Szövetsége, melyhez, a Romániai Magyar Írók Szövetsége is csatlakozik; a Kolozsváron 1950-ben indult *Irodalmi Almanach* megszűnése után 1953-ban Marosvásárhelyen *Igaz Szó* címmel indul havi folyóirat, s a magyar nyelvű napilapok irodalmi melléklete is fórumot jelent az írók számára. A könyvkiadás állami vállalat hatáskörébe kerül, melynek Bukarestben és Kolozsváron, egy ideig Marosvásárhelyen is létesül fiókszerkesztősége; a könyvkiadás mennyiségi növekedése már nemcsak az azonnali hatású művek megjelentetését teszi lehetővé, hanem a hazai írók mellett a magyar klasszikusok is sorozatszerűen kerülnek a könyvesboltokba. A könyvkiadás megszervezését az irodalmi kiadó vezető pozícióiban olyan írók és közéleti emberek vállalják, (mint Szemlér Ferenc, Méliusz József, Kacsó Sándor, Földes László, Domokos Géza, Bodor Pál; Tóth Samu két-évtizedes munkássága nyomán a kolozsvári technikai részleg a könyvművészet műhelyévé nő. Ugyanabban az időben megfigyelhető azonban a dogmatikus irodalomszemlélet erősbödése is; a realizmus elvei normatív módon érvényesülnek kritikában és irodalompolitikában; recept-módszerrel próbálják tisztázni, hogy milyen eszközökkel tükrözheti az író az általánost, milyenekkel az egyedit; a viták központjában olyan terméketlen kérdések állanak, hogy vajon statisztikai átlag-e a típus vagy sem, s hogy milyen műfajokban kötelező a konfliktus. Ez az

Dogmatikus irodalomszemlélet

Az Erdélyi Helikon 1927-es marosvécsi találkozójának résztvevői.

*Fent:
Áprily Lajos,
Kós Károly,
Nyirő József
második álló
sorban:
Gyallay Domokos,
Molter Károly,
Bartalis János,
Kuncz Aladár,
Kádár Imre,
Tabéry Géza,
Reményik Sándor,
Hunyady Sándor,
Szentimrei Jenő,
Ligeti Ernő
ülő sorban:
Makkai Sándor,
Berde Mária,
Gulácsy Irén,
Kemény János,
Szabó Mária,
Bánffy Miklós,
Olosz Lajos
földön ülnek:
Kacsó Sándor,
Finta Zoltán,
Kovács László,
Tamási Áron*

A Korunk első és a Helikon 1929 októberi száma

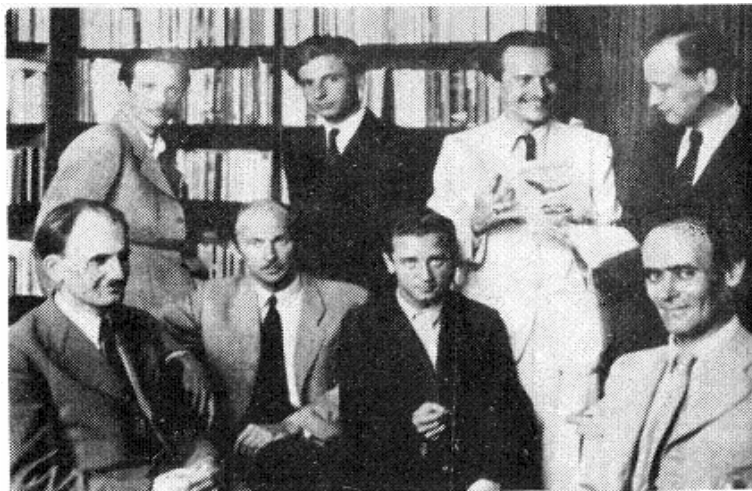
A Korunk román száma

*A Korunk munkatársainak egy csoportja, a harmincas években:
Méliusz József,
Gaál Gábor,
Szilágyi András,
Korvin Sándor*

*A Termés
szerkesztői és
munkatársai.*

*Álló sor:
Kiss Jenő,
Derzsi Sándor,
Sz. Jakab Jenő,
Hegyi Endre;
ülő sor:
Szabédi László,
Jékely Zoltán,
Asztalos István
Varró Dezső*

*Könyvnap
1943-ban:
Nagy István,
Veres Péter,
Asztalos István,
Sinka István,
Erdei Ferenc*

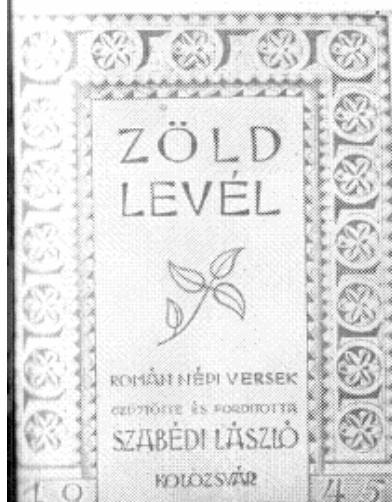
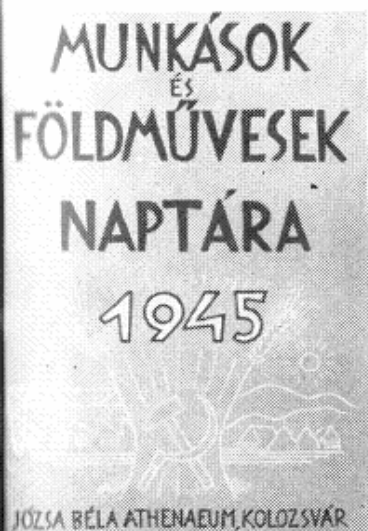

*Kolozsvári
könyvsátor
1943-ban:
Kiss Jenő,
Szabédi László,
Jékely Zoltán,
Jancsó Adrienne,
Veres Péter*

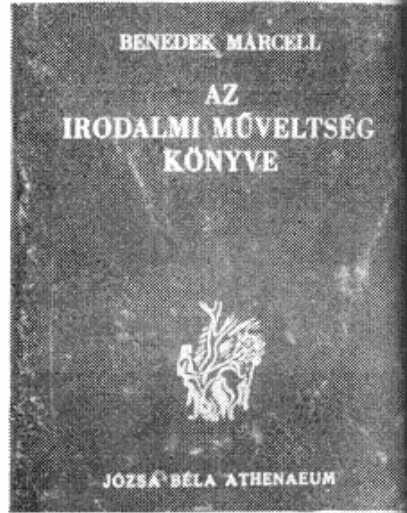
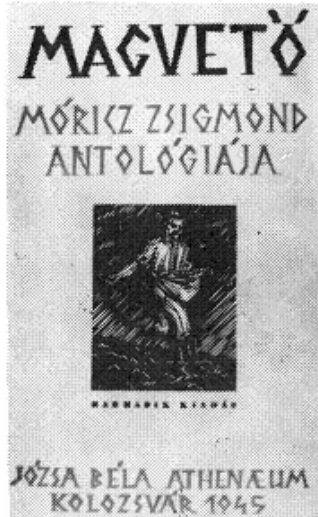
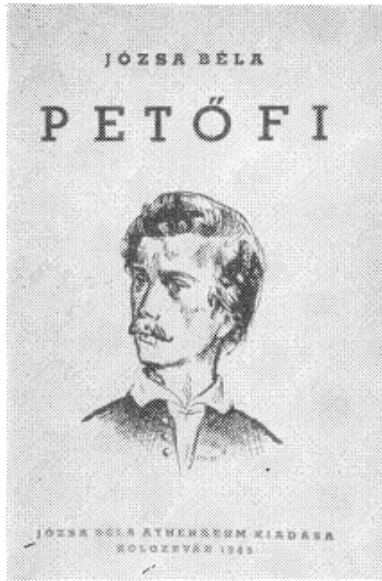

Az első kolozsvári könyvnap a felszabadulás után, 1945-ben. Az asztalnál jobb felől Nagy István, a Józsa Béla Athenaeum Könyvkereskedés bejáratánál Szentimrei Jenő

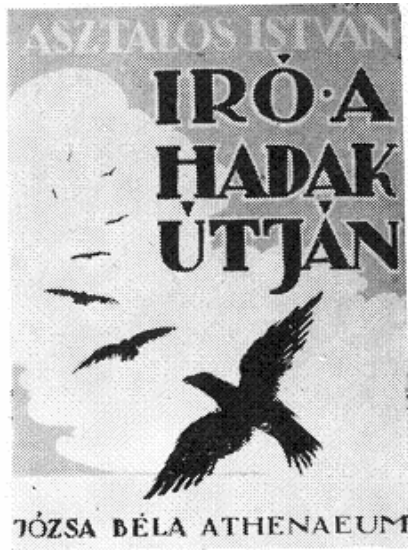
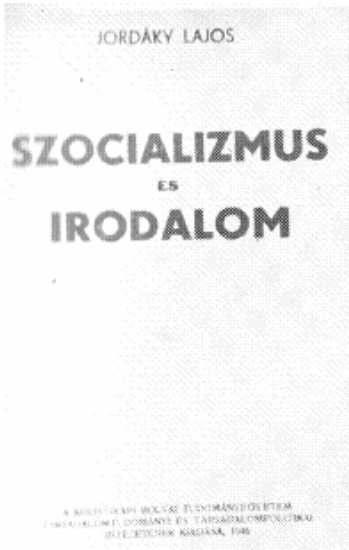
A Józsa Béla Athenaeum kiadványaiból

A Józsa Béla
Athenaeum
kiadványaiból

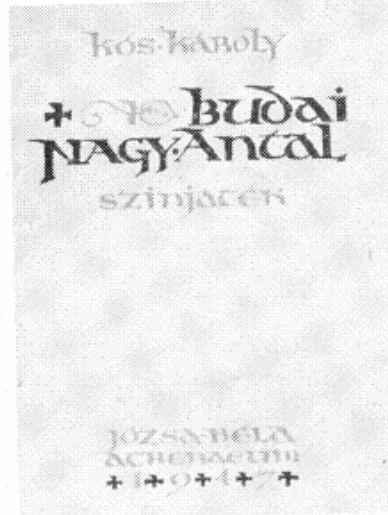
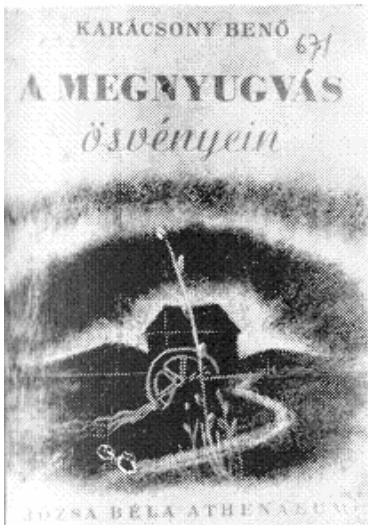

Marosvásár-
helyi könyvnap
1945-ben:
Szentimrei
Jenő (1)
Kacsó
Sándor (2),
Antalfi
Endre (3),
Molter
Károly (4),
Pittner
Olivér (7),
Nagy
István (8),
Szabédi
László (12),
Jordáky
Lajos (15)

A kolozsvári Bolyai Tudományegyetem egyik kiadványa

A Józsa Béla Athenaeum kiadványai

*Könyvnap Kolozsváron, 1946.
Szabédi László (1), Jékely Zoltán (3), Illyés Gyula (4), Nagy István (6)*

VILÁGOSSÁG

LEFOLYAM | AZ ERDÉLYI MAGYAR DOLGOZÓK LAPJA | 4 SZÁM

Felszabululás
utáni
irodalmunk
első
jelenkezése a
Világosságban

Világosság

Az első költői üzenet

A Magyar Nemzetben a Magyar Népköztársaság első költői üzenete jelent meg. A költő, aki a magyar népért és a szocializmusért ír, a világosságban is megjelentetjük. A költő, aki a magyar népért és a szocializmusért ír, a világosságban is megjelentetjük. A költő, aki a magyar népért és a szocializmusért ír, a világosságban is megjelentetjük.

Lázító beszéd a lágerben

írta: KISS SÁNDOR

Én vagyok az, aki a lágerben
szólok a népemnek.
Én vagyok az, aki a lágerben
szólok a népemnek.
Én vagyok az, aki a lágerben
szólok a népemnek.

Amint az én harajom...
Katalánok a háború alatt!

Amikor a lágerben...
MAGYARORSZÁGI "GOLINDA"
AMERIKAI ÁRTALAN ÉPÍTÉS
HÍRO
AHADKUTYAN

Megindul az aracsereforgalom a Szovjetunió és Románia között

Északkeletről hozták az elárasztott területű búzafutatók

A Kádár, Kádár A. és János Nagy elnökökkel, illetve az országunkon belülről hozott búzafutatók közötti forgalom a Szovjetunió és Románia között megindult. A forgalom első lépéseként a Szovjetunió felé irányuló búzafutatók mellett a Románia felé irányuló búzafutatók is megindultak. A búzafutatók mellett a szovjet-román kereskedelmi kapcsolat is megindult. A búzafutatók mellett a szovjet-román kereskedelmi kapcsolat is megindult.

Megalakult Kolozsváron a Romániai Magyar Írók Szövetsége

Észak Magyarországi Írók Szövetsége feladatát átveszi

A romániai magyar írók szövetsége megalkadt Kolozsváron. A szövetség feladatait az Észak Magyarországi Írók Szövetsége feladatát átveszi. A szövetség célja az írók közötti kapcsolat erősítése és a romániai magyar irodalom fejlődésének előmozdítása. A szövetség első lépéseként a romániai magyar írók közötti kapcsolat erősítésére foglalkozott.

A romániai magyar írók szövetsége megalkadt Kolozsváron. A szövetség feladatait az Észak Magyarországi Írók Szövetsége feladatát átveszi.

Földmunkárisok megalakultak Kolozsváron

A romániai földmunkárisok szövetsége megalkadt Kolozsváron. A szövetség célja a földmunkárisok közötti kapcsolat erősítése és a földművelés fejlődésének előmozdítása. A szövetség első lépéseként a földmunkárisok közötti kapcsolat erősítésére foglalkozott.

A Városi Könyvtár udvara

A városi könyvtár udvara felújításra került. A felújítás során a udvara tisztább és szebbé vált.

Minden drágább a szakszervezeteknél

A szakszervezeteknél minden drágább. A drágulás oka az élelmiszer- és árucikkárak felárulása.

A pénzügyigazgatóság hirdetménye a fizetések folyósításával szükséges okmányokról

A pénzügyigazgatóság hirdetménye a fizetések folyósításával szükséges okmányokról. A hirdetmény tartalmazza a szükséges okmányok listáját és a fizetés folyósításának feltételeit.

A városi könyvtár udvara felújításra került. A felújítás során a udvara tisztább és szebbé vált.

HUN MATYAS FIA

Közvetítő és Adószámlázó
Központ, Székely utca 1.

kereskedelmi áruszállítást

EXPRESS
munkaidőben

Telef. (Székely) 25. Tel. (Helyi) 274.

Megalakult Kolozsváron a Romániai Magyar Írók Szövetsége (Világosság, 1945. május 11.)

ERDÉLYI SZIKRA

1. ÉVF. I. SZÁM

A Kommunista Északkeleti Pártja Északkeleti Társaságának kiadványa

ARA I. PÉNGŐ

Pártlapunk feladatai

Értelmezés, tanácsadás, felvilágosítás, a párt és az állam feladatainak megvilágítása, a munkások és a parasztok közötti kapcsolat erősítése, a munkások és a parasztok közötti kapcsolat erősítése, a munkások és a parasztok közötti kapcsolat erősítése.

Számoljunk le végre a festszínházról

A festszínház egy színház volt, amely a munkások és a parasztok közötti kapcsolat erősítésére foglalkozott.

A Kommunista Romániai Pártja kolozsvári magyar nyelvű napilapja

A Magyar Népi Szövetség parlamenti képviselőinek egy csoportja, köztük Kós Károly (1), Kurkó Gyárfás (2), Kacsó Sándor (4)

A Magyar Népi Szövetség országos kongresszusa

A Honfoglaló Magyar Népi Szövetség kétéves elvi és szervezeti felülvizsgálata, felépítése, feladatainak tisztázása és a jövőre nézve feladatrendszerének meghatározása volt az országos kongresszus fő feladata. A kongresszus a mai napig a Magyar Népi Szövetség történetében a legnagyobb és legfontosabb esemény volt. A kongresszuson a szövetség tagjai és a Magyar Népi Szövetség munkatársai vettek részt. A kongresszuson a Magyar Népi Szövetség elvi és szervezeti felépítéséről, feladatairól, feladatrendszeréről, valamint a jövőre nézve feladatrendszeréről tárgyaltak. A kongresszuson a Magyar Népi Szövetség tagjai és a Magyar Népi Szövetség munkatársai vettek részt. A kongresszuson a Magyar Népi Szövetség elvi és szervezeti felépítéséről, feladatairól, feladatrendszeréről, valamint a jövőre nézve feladatrendszeréről tárgyaltak.

A kongresszuson a Magyar Népi Szövetség tagjai és a Magyar Népi Szövetség munkatársai vettek részt. A kongresszuson a Magyar Népi Szövetség elvi és szervezeti felépítéséről, feladatairól, feladatrendszeréről, valamint a jövőre nézve feladatrendszeréről tárgyaltak. A kongresszuson a Magyar Népi Szövetség tagjai és a Magyar Népi Szövetség munkatársai vettek részt. A kongresszuson a Magyar Népi Szövetség elvi és szervezeti felépítéséről, feladatairól, feladatrendszeréről, valamint a jövőre nézve feladatrendszeréről tárgyaltak.

A kongresszuson a Magyar Népi Szövetség tagjai és a Magyar Népi Szövetség munkatársai vettek részt. A kongresszuson a Magyar Népi Szövetség elvi és szervezeti felépítéséről, feladatairól, feladatrendszeréről, valamint a jövőre nézve feladatrendszeréről tárgyaltak. A kongresszuson a Magyar Népi Szövetség tagjai és a Magyar Népi Szövetség munkatársai vettek részt. A kongresszuson a Magyar Népi Szövetség elvi és szervezeti felépítéséről, feladatairól, feladatrendszeréről, valamint a jövőre nézve feladatrendszeréről tárgyaltak.

A kongresszuson a Magyar Népi Szövetség tagjai és a Magyar Népi Szövetség munkatársai vettek részt. A kongresszuson a Magyar Népi Szövetség elvi és szervezeti felépítéséről, feladatairól, feladatrendszeréről, valamint a jövőre nézve feladatrendszeréről tárgyaltak. A kongresszuson a Magyar Népi Szövetség tagjai és a Magyar Népi Szövetség munkatársai vettek részt. A kongresszuson a Magyar Népi Szövetség elvi és szervezeti felépítéséről, feladatairól, feladatrendszeréről, valamint a jövőre nézve feladatrendszeréről tárgyaltak.

A Magyar Népi Szövetség országos kongresszusán a Magyar Népi Szövetség tagjai és a Magyar Népi Szövetség munkatársai vettek részt. A kongresszuson a Magyar Népi Szövetség elvi és szervezeti felépítéséről, feladatairól, feladatrendszeréről, valamint a jövőre nézve feladatrendszeréről tárgyaltak.

A kongresszuson a Magyar Népi Szövetség tagjai és a Magyar Népi Szövetség munkatársai vettek részt. A kongresszuson a Magyar Népi Szövetség elvi és szervezeti felépítéséről, feladatairól, feladatrendszeréről, valamint a jövőre nézve feladatrendszeréről tárgyaltak.

A kongresszuson a Magyar Népi Szövetség tagjai és a Magyar Népi Szövetség munkatársai vettek részt. A kongresszuson a Magyar Népi Szövetség elvi és szervezeti felépítéséről, feladatairól, feladatrendszeréről, valamint a jövőre nézve feladatrendszeréről tárgyaltak. A kongresszuson a Magyar Népi Szövetség tagjai és a Magyar Népi Szövetség munkatársai vettek részt. A kongresszuson a Magyar Népi Szövetség elvi és szervezeti felépítéséről, feladatairól, feladatrendszeréről, valamint a jövőre nézve feladatrendszeréről tárgyaltak.

A kongresszuson a Magyar Népi Szövetség tagjai és a Magyar Népi Szövetség munkatársai vettek részt. A kongresszuson a Magyar Népi Szövetség elvi és szervezeti felépítéséről, feladatairól, feladatrendszeréről, valamint a jövőre nézve feladatrendszeréről tárgyaltak. A kongresszuson a Magyar Népi Szövetség tagjai és a Magyar Népi Szövetség munkatársai vettek részt. A kongresszuson a Magyar Népi Szövetség elvi és szervezeti felépítéséről, feladatairól, feladatrendszeréről, valamint a jövőre nézve feladatrendszeréről tárgyaltak.

A Nagy István szerkesztette Képes Újság második száma (1945. máj. 17.)

esztétika az író egyfajta tanítványnak tekintette; az alkotási kérdések megoldását nem az írói gyakorlatra bízta, de eretnységnek tekintett minden eltérést az elméletben leszögezett alkotói elvektől. Az irányelvek mechanikus alkalmazása is jellemzi a korszakot: az intimizmus, a kritikai apologetizmus ellen az irodalmi sajtó akkor is hadjáratot indít, ha ezek a jelenségek a kor hazai magyar irodalmában csak periférikusan vannak jelen. A dogmatikus türelmetlenség Gaál Gábort sem kíméli: hamis érvekkel „leleplezik“ irodalmi tevékenységét is, s ez a rágalomhadjárat hozzájárul betegségéhez, majd korai halálához. A realista valóság-tükrözés igénye így sokban formálissá válik, s mert a valóság sokrétű ábrázolása mindig írói felfedezés is, az ezzel járó formai újítások vagy csak különös-ségek antirealista beütésnek számítanak.

A korszak írói gyakorlatában felfedezhetjük azonban az átvezető, az egészséges megújhodást ígérő jegyeket is. A normatív realizmus, merevsége mellett, ébren tartja a valóság iránti érdeklődést, s az ötvenes évek elején induló új írónemzedéknek arra kell rádöbennie, hogy minél következetesebben vállalja a realista esztétika elvét, annál élesebben kerül szembe a kor szűkkeblű realizmus-elméletével. Olyan művek, mint Szabó Gyula *Gondos atyafisága*, a kezdeti lelkes fogadtatás után éppen azért kerülnek a dogmatikus kritika támadásainak kereszttüzébe, mert „túl realisták“ mind érzelemábrázolásban, mind a társadalmi problémák jelzésében, s mert ott keresték az emberi-közéleti konfliktusokat, ahol azok valóban voltak, nem ahol az esztétikai napiparancsok szerint keresniük kellett volna.

A másik ütközőpontja a kor irodalomszemléletének a hagyományokhoz, elsősorban az avantgarde áramlatokhoz való viszony. Valamennyi korábbi irodalmi törekvés közül az avantgarde-ot tekintette a nagy realista fölfogás leginkább a polgári kultúra bomlástermékének; természetesnek kell tartanunk, hogy a második író- és költőnemzedék ellenzékiége ezek felé fordul a megmerevedettnek érzett realizmus felfrissítése érdekében. Ez a törekvés sem előz-

*A meg-
újhodás
jelei*

ménytelen persze; kibontakozását segíti az idősebb költőnemzedék avantgarde hagyományokat megőrző képviselőinek (Bartalis János, Méliusz József) példája. A szabad vers jogosságától kezdve az expresszionizmus kozmikus képalkotásának elfogadtatásáig esztétikai kérdésekről folynak az ötvenes évek elejének és derekának polémiái, e vitákban azonban a dogmatizmus és egy újfajta, az író szerepét más-képpen látó elkötelezettség — a távolabbi célt a valósággal összetévesztő deklaratívizmus és az eszményeket a hétköznapoktól el nem választó szemlélet — szembenállása fejeződik ki. Ahogy egy évtizeddel később, de visszamenő érvennyel, az ötvenes évek közepén jelentkezett fiatal írókra is jellemzően, vallotta Farkas Árpád az *Igaz Szó* ankétján: „Önkéntes, belső kényszerből fakadó cselekvés, használni akarás — azt hiszem, ez a mi elkötelezettségünk. A lekötelezettség gerincsorvasztó, meddő, passzív állapot, a pincér mosolya buksza-elővéltkor, zordsága zárás után.“

Új tehetségek indulásának, régiek megújulásának, kibontakozásának kedvező légköre látszik megte-remtődni az ötvenes évek második felében. Nemcsak a romániai magyar irodalomra, hanem az egész ország, mi több, egész Kelet-Európa irodalmi-művészeti életére kiható jelenségről van szó. Több éves hallgatás után ekkor jelentkezett újra a század legnagyobb román költője, Tudor Arghezi, s egy új irodalmi rajzás hírnöke a tragikus sorsú Nicolae Labiş. Magyarországon ugyancsak 1954 után tér vissza az irodalmi életbe Németh László, s az akkori fiatalok legtehetségesebbjei, így Juhász Ferenc, Nagy László lírája szintén ezekben az években válik korszakos jelentőségűvé. Idősebbek és fiatalok egymásra találásának jegyében következik be európai kihatású fellendülés a szovjet irodalomban is. Ilja Ehrenburg, Borisz Paszternák, Alekszandr Tvardovszkij neve és epikus, lírai vagy szerkesztői műve nem választható el Jevtusenko, Voznyeszenskij, Vinokurov költői forradalmától; Solohov egykor úttörő prózája ugyancsak a megújulás jegyeit mutatja (*Emberi sors*, 1957). A népi demokratikus or-

szágok irodalmában, például a lengyel, a cseh és szlovák irodalomban, hasonló jelenségek figyelhetők meg.

Ez a légkörváltozás természetesen együtt jár az intézményes keretek módosulásával, bővülésével is. A romániai magyar irodalom újra kezdi fölfedezni a maga számára Gaál Gábor két világháború közötti páratlan örökségét, azt a komplexitást, amelyet marxista szemléletű társadalomtudományi-irodalmi folyóirata jelentett. E hagyomány tudatosításával, de az új körülményekhez, lehetőségekhez igazodva, Gáll Ernő és Balogh Edgár szerkesztésében 1957-ben újraindul a *Korunk*; irodalmi vonatkozásban első-sorban (kritikai tanulmányanyagával és a fiatal líra, majd a dráma felkarolásával, ösztönző közléseivel segíti a kibontakozást. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* címmel megjelenik a romániai magyar nyelvészet és irodalomtörténetírás akadémiai folyóirata (évenként egy, majd két kötetben), s ugyanebben az évben az ifjúság is két igen jelentős lapot kap, amelyek a romániai magyar irodalom jövőjének alakításában — az ifjú írók és olvasók nevelésében — játszanak szerepet: az Asztalos István szerkesztette gyermeklap, a *Napsugár*, kifejezetten irodalmi jellegű, s az ifjúsági szervezet hetilapjaként Domokos Géza szerkesztésében megjelenő *Ifjúmunkás* szintén feladatának tekinti a fiatalok irodalmával való foglalkozást, a pályakezdők támogatását. 1957—58-ban az *Utunk* színvonala is emelkedik (főszerkesztője ekkor Földes László); itt jelennek meg Asztalos István legjobb új novellái, Bajor Andor gondolatébresztő satírái, Huszár Sándor emberi melegségtől áthatott, az új világ új erkölcsét életszerűen példázó elbeszélései; a novellista Szabó Gyula, a karcolatokkal hangját-tehetségét próbáló Bálint Tibor ugyanúgy helyet kap ezekben az években az *Utunk* hasábjain, mint az újra megszólalt panteista költő, Bartalis János, a másodvirágzását élő Horváth István, a lírikus egyéniségére most rá-találó Kányádi Sándor, a prózában, versben újat hozó Páskándi Géza, a legfiatalabb költőnemzedék

harcos képviselője, Lászlóffy Aladár s a népi hangvételt oldottabban folytató Páll Lajos.

„Nézzünk
hát
szembe!”

A szépirodalmi anyag feltűnő javulása mellett különösen figyelemre méltó a két világháború közötti romániai magyar irodalom újraértékelését célzó cikksorozat. Az *Igaz Szó* kezdeményezésére is hivatkozva (amely a két háború közötti folyóiratok örökségét emlékezésekben eleveníti fel), Méliusz József vihart kavaró cikket ír *Közelmúltunk irodalma* címmel, és ebben éppen a jelen irodalom szempontjából nevezi elodázhatatlannak a közvetlen irodalomtörténeti hagyomány felmérését: „Mindenekelőtt a marxista—leninista irodalomtudomány és esztétika lenne hivatott a mai műveket irodalmunk egészéhez mérni. De ehhez felszínre kell hoznunk mindazokat a tényleges értékeket, amelyekkel ténylegesen rendelkezünk, és amelyek elsikkadtak.“ Méliusz itt többek között Kuncz Aladár, Markovits Rodion, Kisbán (Bánffy) Miklós, Karácsony Benő, Balázs Ferenc, Hunyadi Sándor, Dsida Jenő, Reményik Sándor, Daday Loránd, Áprily Lajos, Ligeti Ernő, a publicista Spectator műveit említi (a *Korunk* valóságirodalmának teljesebb felmérése mellett), sőt leszögezi, hogy „ezen túl el kell jutnunk az 1919 előtti hagyományok összképéhez is“. Méliusz cikke s az említett életművek körül a vélemények hevesen csapnak össze, a szélsőségesen dogmatikus visszautasítás után azonban elemzési kísérletek következnek, váltakozó színvonalon. Nagy István Bánffy trilógiájáról három folytatásban kifejtett véleménye nyitja a sort, amelyre később Marosi Péter válaszol, rámutatva, „milyen nagy károkat okoz az irodalmi művek szűk látókörű elemzése“; sorra kerül Karácsony Benő, Reményik Sándor, Salamon Ernő, Dsida Jenő (Dsida kapcsán az ellentétes nézetek már 1956 őszén megütköznek az *Utunkban*: Panek Zoltán Dsidát ébresztő cikkére Szilágyi András *Tévedtünk volna?* címmel válaszol, a viszontválaszokat Szöcs István és Páskándi Géza írja alá, majd Szentimrei Jenő zárja a vitát); Csehi Gyula irodalmunk baloldali forrásvidékét, Jancsó Elemér az Ady-hatást kutatja. A két

világháború közötti örökség átértékelése, lényegében megnyugtató következtetések nélkül, 1958-ban félbeszakad, s majd csak a hatvanas években indul meg újra, jórészt az Irodalmi Könyvkiadó *Romániai Magyar Írók* című sorozatának köszönhetően, illetve egyes előszó-tanulmányokban, az irodalmi köztudatban azonban a „nézzünk hát szembe“ problematikája nem múlik el nyomtalanul. A távolabbi múltat tudatosítják majd a sorozatszerűen megjelentetett régi erdélyi emlékiratok és naplók a hatvanas évek végétől. (Kemény Zsigmond újonnan felfedezett naplóját még különálló kiadványként rendezi sajtó alá Benkő Samu 1966-ban, de ugyanebben az évben, szintén az ő gondozásában, Bölöni Farkas Sándor útirajzával már megindul a rangos „fehér sorozat“, ezt követik Borsos Tamás, Wass Pál és más napló- meg emlékirók munkái.) A művelődéstörténet kiadói felkarolásával párhuzamosan a folklórkiadványok szerepe is megnő; a színvonalas reprodukálás, a hasznos antológiák mellett mind nagyobb szerepet játszik az önálló gyűjtés, kutatás közzététele: a *Balladák könyve* (Kallós Zoltán gyűjtése) és a *Haja, haja virágom* című virágének-kötet (Szabó T. Attila gondozásában) lesz a legvisszhangosabb eredmény e téren.

Ez a sokszínű hagyománytudatosítás, a haladó nemzeti értékek fokozódó megbecsülése nem választható el a román irodalmi (és tudományos) élet gazdagodásától. Különösen a hatvanas években indul meg nagy léptekkel a XIX. század végi és a XX. századi, egyszerűen a modern román irodalom marxista átértékelése, az ötvenes évek értelmezésében, elhallgatásaiban megnyilvánuló torzulások revíziója, olyan ellentmondásos, de súlyos esztétikai értékeket teremtő életpályák korszerű felmérése, mint például a kritikus Titu Maiorescué, Eugen Lovinescué vagy a költő Lucian Blagáé. A század első évtizedeinek avantgarde irányzatairól, kiemelkedő egyéniségeiről (Macedonski, Bacovia, Ion Barbu, Urmuz), a mozgalmi avantgarde jelentőségéről (így például Geo Bogza, Miron Radu Paraschivescu, Zaharia Stancu pályakezdéséről) hasonlóképpen árnyaltabbá válik a

kép. A provinciális-dogmatikus szemléleten való túl-
emelkedést ugyancsak segítette a világirodalomra
nyíló ablak: 1961-ben Bukarestben megindult a ro-
mán világirodalmi folyóirat, a *Secolul 20*, 1963-ban
pedig az Írószövetség országos értekezletet rendez a
nyugati irodalomról, amelyet a neves román esztéta,
Tudor Vianu európai látókörű okfejtése ural. 1965-
től, a Horizont-könyvek révén, a romániai magyar
olvasó számára közvetlenebbül is elérhetővé válik a
kortárs világirodalom. (Néhány évvel később, 1969-
től sajátos (művelődési feladatok, hiányok betöltésére
vállalkozik a szintén népszerű Téka-sorozat, Ariszto-
telésztől a Curie család tudományos munkásságának
bemutatásáig, a középkori „kóbor poéták“ vallomá-
sától Nagy Kálmán modern Kalevala-fordításáig
bontva ki a közérdeklődésre számot tartó témákat.)

*Az első
Forrás-
nemzedék*

Ebben az alkotó marxizmus erősödésével megvál-
tozott légkörben indul meg s vezet sikerre egy új
kiadói vállalkozás: a Forrás. A Forrás-sorozat sür-
gető szükséglet felismeréseként született: ahogy köz-
vetlenül a felszabadulás után, pontosabban a negy-
venes évek végén, az ötvenesek elején nagy szám-
mal jelentkeztek a romániai magyar irodalomban a
fiatalok, most egy évtizeddel később, tehetségesnek
ígérkező költők, prózairók még népesebb csapata kér
bebocsáttatást. Az el-elakadó folyóiratközlések elle-
nére néhányan már évek óta kialakult egyéniségnek
számítanak (Bálint Tibor, Veress Zoltán, Lászlóffy
Aladár), amikor az Irodalmi Könyvkiadó — a román
Luceafáru-könyvek mintájára, szellemi társukként
— fórumot teremt az elsőkönyves írók számára. A
Forrás így különböző korú írókat, költőket szervez
nemzedékké. Az első kötetek, illetve füzetek megje-
lenése eseménynek számít: Veress Zoltán sorozat-
nyitó novelláskötetét (1961) lényegében egyetlen év
alatt Lászlóffy Aladár, Szilágyi Domokos versei, Bá-
lint Tibor karcolatai követik — s a Forrás ezzel
irodalmi rangot kap. Két-három esztendő múlva az
egyes kötetek színvonala hullámszóvá válik — bár
egy-egy kiemelkedő első könyv most is ösztönzőleg
hat irodalmunk egészére; és valójában ebben van a
Forrás irodalomtörténeti szerepe: nemcsak hozzáse-

gített néhány kiváló tehetséget a megjelenéshez, s felhívta az olvasó figyelmét, hogy egy új korszellem kifejezéseként, a megnövekedett lehetőségek valóra váltásával valami új van készülőben a romániai magyar irodalomban is, hanem ösztönzőleg hatott az előző nemzedékre s a még idősebbekre is, nem egy, még megújulásra képes író t ébresztett rá megrekedtségére.

A romániai magyar irodalom megújulásának folyamata nem egyenletesen ment végbe, erről tanúskodnak az irodalmi folyóiratok évfolyamai, mondhatni 1968-ig. A lírában változatlanul viták közepette mindinkább uralkodóvá válik egy korszerűbb. a műfaj törvényeit s a XX. század közepi feltételeket, a gondolatiság igényét érvényesíteni igyekvő hang, a lapok próza-oldalain viszont még mindig a szabványriport uralkodik s az elbeszélések egy részét is a riportszerűség, felszínesség jellemzi. A nagy riport-akciók, az ország földrajzi alapon, tartományonként történő felmérése 1964-ben, a „Hivatal, hivatás falun“-sorozat 1965-ben nem tekinthetők az *Utunk* dokumentumirodalmi fegyvertényének, az időszerűség ezekben az írásokban csak külsőségesen van jelen. Az 1967-ben kiírt „Szülőföld“-pályázat már több eredményt hoz — jóllehet inkább az emlékezés, a költői próza szintjén. Az írói valóság szemlélet figyelemreméltóbb dokumentumait — Szabó Gyula, Pusztai János, Kiss János epikus művei mellett — nem irodalmi lapokban találjuk meg: az oknyomozó riportban az *Ifjúmunkás jár az élen* (Gálfalvi György, Matekovics János, Kocsis István), de számba veendő az 1968-ban alakuló vidéki lapok, elsősorban a sepsiszentgyörgyi *Megyei Tükör* ifjú költő munkatársainak valóságfelmérő írásai, a brassói *Új Idő* (később: *Brassói Lapok*) egy-két publicisztikai rovata. A publicisztika megélnkülése valamennyi lapban lemérhető, a bukaresti *Előre* irodalmi melléklete (Domokos Géza szerkesztésében) ebben a szakaszban országos irodalompolitikai fórummá kezd válni, közvetlenül jelezve, visszhangozva 1968 tavaszának-nyarának írószövetségi vitáit, amelyek során a román irodalom legfiatalabb nem-

*Riport és
valóság*

zedéke, az idősebb és középnemzedékhez tartozó írók mellett, elfoglalja a tehetsége folytán őt megillető helyet a lapok s az irodalmi élet vezetésében.

*A második
Forrás-
nemzedék*

Akár a lapok, az irodalmi fórumok, akár az egyes műfajok felől közelítjük meg a kérdéseket, természetesen nem lezárt vagy lezárható folyamatról van szó, hiszen a romániai magyar irodalom élő szervezet, s talán sosem ismertek e tájak egyidőben annyi ígéretes írói tehetséget, mint éppen napjainkban. A hatvanas évek végére felnőtt a felszabadulás utáni második nemzedék, s a betakarítást végző legidősebbekkel, a pályájuk derekán levőkkel s a hangjukat most próbálókkal együtt nemcsak a lírát, hanem már a prózát és a drámát is olyan szintre emelték, amely méltó a két világháború közötti legjobb hagyományokhoz, s itt-ott érdemes a nagyvilág figyelmére.